

«Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі
Із нашої України!
Чи там раду радять, як на турка стати,
Не чуємо на чужині.
Ой повій, повій, вітре, через море
Та з Великого Лугу ¹,
Суши наші сльози, заглуши кайдани,
Розвій нашу тугу.
Ой заграй, заграй, синесеньке море,
Та під тими байдаками,
Що пливуть козаки, тільки мріють шапки,
Та на сей бік за нами.
Ой боже наш, боже, хоч і не за нами,
Неси ти їх з України:
Почуємо славу, козацькую славу,
Почуємо та й загинем».

Отак у Скутарі козаки співали;
Співали, сердеги, а сльози лились;
Лилися козацькі, тугу домовляли.
Босфор аж затрясся, бо зроду не чув
Козацького плачу; застогнав широкий,
І шкурою, сірий бугай, стрепенув,
І хвилю, ревучи, далеко-далеко
У синєє море на ребрах послав. "
І море ревнуло Босфорову мову,
У Лиман погнало, а Лиман Дніпрові
Тую журбу-мову на хвилі подав.
Зареготався дід наш дужий,
Аж піна з уса потекла.
«Чи спиш, чи чуєш, брате Луже?
Хортице! сестро?»
Загула Хортиця з Лугом: «Чую! чую!»
І Дніпр укрили байдаки, І заспівали козаки:

«У туркені, по тім боці,
Хата на помості.
Гай, гай! море, грай,
Реви, скелі ламай!
Поїдемо в гості.

У туркені у кишені Таляри-дукати².
Не кишені трусить,
Їдем різать, палить, Братів визволяти.

У туркені яничари І баша на лаві.
Гой ги, вороги!
Ми не маєм ваги! Наша воля і слава!»

Пливуть собі співаючи,
Море вітер чує;
Попереду Гамалія
Байдаком керує.
Гамалію, серце мліє:
Сказилося море.
Не злякає! — і сховались
За хвилі — за гори.
Дрімає в гаремі — в раю Візантія³,
І Скутар дрімає;
Босфор клекотить,
Неначе скажений, то стогне, то виє:
Йому Візантію хочеться збудить.
«Не буди, Босфоре: буде тобі горе,
Твої білі ребра піском занесу,
У мул поховаю! (Реве сине море).
Хіба ти не знаєш, яких я несу
Гостей до султана?»
Так море спиняло
(Любило завзятих чубатих слав'ян).
Босфор схаменувся. Туркеня дрімала,
Дрімав у гаремі ледачий султан.
Тільки в Скутарі, в склепу, не дрімають
Козаки сердеги. Чого вони ждуть?
По-своєму бога в кайданах благають, і
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.

«О милий боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там —
Вставать з чужої домовини,
На суд твій праведний прийти,
В залізах руки принести

І перед всіми у кайданах
Стать козакові...»
«Ріж і бий!
Мордуй невіру бусурмана!» —
Кричать за муром. Хто такий?
Гамалію, серце мліє:
Скутар скаженіє! «Ріжте! бийте» — на фортеці
Кричить Гамалія.

Реве гарматами Скутара,
Ревуть, лютують вороги;
Козацтво преться без ваги —
І покотились яничари.
Гамалія по Скутарі —
По пеклу гуляє,
Сам хурдигу⁴ розбиває,
Кайдани ламає:
«Вилітайте, сірі птахи,
На базар до паю!»
Стрепенулись соколята,
Бо давно не чули
Хрещеної тії мови.
І ніч стрепенулась:
Не бачила стара мати
Козацької плати.
Не лякайся, подивися
На бенкет козачий.
Темно всюди, як у будень,
А свято чимале.
Не злодії з Гамалієм
Їдять мовчки сало
Без шашлика. «Засвіtimo!»
До самої хмари
З щоглистими кораблями
Палає Скутара.
Візантія пробуркалась,
Витріщає очі,
Переплива на допомогу,
Зубами скрегоче.
Реве, лютує Візантія,
Руками берег достає;
Достала, зиркнула, встає —
І на ножах в крові німіє.
Скутар, мов пекло те, палає;
Через базари кров тече,
Босфор широкий доливає.

Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сміливо літає.
Ніхто на світі не втече!
Огонь запеклих не пече.
Руйнують мури, срібло-злото
Несуть шапками козаки
І насипають байдаки.
Горить Скутар, стиха робота,
І хлопці сходяться; зійшлись,
Люльки з пожару закурили,
На байдаки — та й потягли,
Рвучи червоні гори-хвилі.
Пливуть собі ніби з дому,
Так буцім гуляють,
Та, звичайне запорожці,
Пливучи співають:

«Наш отаман Гамалія,
Отаман завзятий:
Забрав хлопців та й поїхав
По морю гуляти,
По морю гуляти,
Слави добувати,
Із турецької неволі
Братів визволяти.
Ой приїхав Гамалія
Аж у ту Скутару,—
Сидять брати-запорожці,
Дожидають кари.
Ой як крикнув Гамалія:
«Брати, будем жити,
Будем жити, вино пити,
Яничара бити,
А курені килимами,
Оksamитом крити!»
Вилітали запорожці
На лан жито жати;
Жито жали, в копи клали,
Гуртом заспівали:

«Слава тобі, Гамаліє,
На весь світ великий,

На ввесь світ великий,
На всю Україну,
Що не дав ти товариству
Згинуть на чужині!»

Пливуть співаючи; пливе
Позад завзятий Гамалія:
Орел орлят мов стереже;
Із Дарданеллів вітер віє,
А не женеться Візантія:
Вона боїться, щоб Чернець⁵
Не засвітив Галату⁶ знову
Або гетьман Іван Підкова
Не кликнув в море на ралець⁷.
Пливуть собі, а із-за хвилі
Сонце хвилю червонить;
Перед ними море миле
Гомонить і клекотить.
Гамаліє, вітер віє,
Ось-ось наше море!..
І сховалися за хвилі —
За рожеві гори.

[Жовтень — перша половина листопада 1842]

Гамалія — Шевченків Гамалія особа не історична; це узагальнений образ козацького ватажка. В українській історії, починаючи з XVII ст., відомо кілька Гамалій; згадуються вони і в «Історії русів» серед козацької старшини XVII—XVIII ст., проте жоден з них не очолював морських походів.

1. *Великий Луг* — давня назва місцевості, на лівому березі Дніпра, вкритої лісом, з озерами, лиманами, де запорожці полювали й ловили рибу.

2. *Таляр* — срібна монета.

3. *Візантія* — Східно-Римська імперія; тут ідеться про м. Стамбул (Константинополь), який до 1453 р. був столицею Візантії.

4. *Хурдига* — тюрма.

5. *Чернець* — гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний. Під його проводом козаки здійснили ряд успішних походів на татарські міста-фортеці, які були водночас і головними невільницькими ринками. Справді Сагайдачний ченцем не був; він помер 1622 р. від рани, яку дістав у бою під Хотиним. (Див. прим. 39 до поеми «Гайдамаки»).

6. *Галата*— передмістя Стамбула.

7. *Ралець* — подарунок (тут вжито в переносному значенні).